

ACC. N:R M. 1950

R E G I S T E R.

Vad skomakare Bäck hade att berätta	5
Odens jakt	"
Skogsjungfrun	"
Jaktmagi	6
Villad	7
Varsel till bröllop	7
Lyse lyktgubba	8
Ljussken	8
Åskan	8
Spökeri	9
Benknota av jätte	9
Väderleksmärken	10
Grötrim	11
Tabu	11
Kistbockarna	11
Nyköpta djur	11
Människoben	11
Rågastar	12
Midsommarnatten	12
Framsynthet	12
"	13
Annandag jul	14

Dubblätt
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 352

ACC. NR M. 1950.....

Märkesdagar	14
Påskskämt	14
Påskkäringar	14
Bjära	15
Humle underlättar dödskamp	15
Locket på kistan	16
Kistan aldrig tom	16
Dödstro	16
Självspilling	16
Begravning	16
Granris på vägen	17
Åskan o troll	17
Segerluva släcker eld	17
Dra björk	18
Brudgumsskjortan	18
Bruden bortstulen	18
Förkastelsedagar	18
Slakt	18
Skatt	19
Hälsokälla	20
Skärvan	20
Stå fadder	20
Tvillingsstutar o skatt	21
Västgöte	23

Dubblätt
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M. 1950

Spiritus	24
Vad Tilda i Bruket berättade.	
Julseder	27
Jultiggare	27
Julölet	27
Granris julafton	27
Doppa i grytan o "julgalten"	28
Djuren julafton	28
Tydor	28
Bastu	28
Dödsvarsel	29
Julklappar	29
Tydor	30
Maten på bordet	30
Ljus brinnande	30
Grenljus	31
Djuren tala	31
Juldagen	32
Annandas morron	32
Midsommarafton	33
Seende i framtiden	34
Bröllops-sed	36
Barns-nöd	36
Förlossningsbruk	36

Dubblett
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 1950

Segerhuva	37
Mot åskeld	37
Bot mot ros	37
Missfall	37
Bortbytt	38
Besök hos barnsängskvinna	38
Oren	39
Odöpt barn	39
Fadderbjudning	39
Faddrar vid dopet	39
Barndopsed	40
Vattnet till barnets första bad	40
Barnets badvatten	41
En moder skulle inte gå ut sedan solen gått ned	41
En kvinna hade gått ut med barnet	41
Modern gick i kyrkan	41
Barnet badas	42
Mot skärvan	42
Stjärnskarva	43
Badvatten i eldbränder	44
Eldbrand efter en tatterska	44
Dött barn kallas upp	44
Krypa under kullblåst träd fick barnet skärvan	45

Dubblett

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 1950

Smörjning	46
Lika botar lika	46
Havande kvinna se kar med ormatag	47
Källa	47
Påskveckan	48
Fettisdag	48
Långfredag	49
Dymmelonsdag	49
Skärtorsdag	49
Påskafton	49
Offerkast	50
Bjära	50
Bjärspy	51
Majeldar	52
Midsommarstången	52
Vafferafton	52
Vafferdan	52
Midsommaren	52
Midsommarnatten	52
Midsommarvattnet	53
Glömma att så	53
Man skulle aldrig ynka ett djur	53
Svinhjärtat	53
"Talbenet"	54

Dubblätt
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 1950

Bortbyting	68
Svavel på tröskeln när barnet var odöpt	68
Se något, tiga till solen gått upp	68
Lade ner ormar i tröskeln	68
När en ko kalvat, först själv smaka mjölken	69
Råmjölk fick ej bäras bar.	69
Somliga se mer än andra	69
Maran	70
Få lätt barnsäng	71
Trollguld	71
Tomtar	71
Ljus brann julnatten	72
Dödstyda	72
Julafton barrades på golvet	72
Dödstyda	73
Gå bort med julen	73
Säga upp råttor, Tomas-mäss-dag	73
Bränne-Frigge	73
Förtrolla bössa	74
Drömma om död	75
Rå	76
Havande kvinna-se vådeld	77
Fick barn eksem-botemedel	77

Dubblätt
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M. 1950

Kvinna som ej gått i kyrke togs ej i hand	77
Få gott läkekött	78
Finnskor ansågs trollkunniga	78
Barn hade egendomligt läte, lägga bröd på bröstet	78
Barsölsfläckar	78
Klämm, dödade hund, katt, häst, o.s.v.	78
Slakta hästar	79
Havande kvinna-slakt	79
Fula eller vanskapta ögon-- sett en slaktad kalv i ögonen	79
Ej ynka slaktdjur-svår död	80
Slakt i nedan -- ingen drygsel	80
Tyda	80
"Låna rumpedraget"	80
Käkbenet användes av barnet s.leksak	80
Ben vid tungroten gjorde att djuren ej kunde tala	81
Benämning på kons olika magar	81
"Slakte-palten"	81
Havande kvinna-vid dödsbädd	82
Svår dödskamp-fjäderkudde	82
Ej dö förrän man bekant vad man gjort	82
Klockan stannades vid dödsfall	82
Vid dödsfall hängdes lakan för spegeln	82

Dubblätt
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 1950.....

Ej klippa naglar på söndagar	83
Självspillingar	83
Locket skulle ligga bredvid kista	83
Självspilling	83
Hälsa på lik	83
Sparka ikull likpallarna	83
Bära kistan	84
Smyckades med granar vis sorgehus.	84
Vänta ut flera lik	84
Bära kistan snett	84
Brudgranar	85
"Repa-gubbar	85
Våfferdagsafton	85
Matthias kastar den heta stenen	85
Första sommardan	86
Majeldar	86
Dymmelonsdagar	86
Vad Tilda i Bruket berättade.	
Betesgång	87
Trollgubbe	87
Dödsvarsel	87
Gå igen	88
Vid dödskampen stannades klockan	88

Dubblätt

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 1950

Ljus både natt o dag hos liket	88
En döende ej ligga på fjäderkudde	89
Gumma som stulit dog inte förrän hon tagit fram allt	90
Svår dödskamp-olyckliga	90
Präst som kunde se om de var olyckliga eller lyckliga	90
Havande kvinna-lik	91
Klippa naglar	91
Den döde skulle taga sjukdom med sig i graven	91
Död, havande kvinna skulle ha barnklä- der med i graven	91
Död kläddes i vita vantar o strumpor	92
Spöke kan inte säga något, förrän det blir tilltalat	92
Ej dricka mycket på långfredagen	93
Sjukt barn gå på självspilling	93
Vid sorgehuset restes grahar	93
Kistan bars bort, bockarna omkullkast,	93
Den som lämnade begravningsgården sist, skulle först dö	93
Bakelser i svart o vitt vid begravn	94
" " rött o vitt vid bröllop	94
Begravningskalas	94
Brud, tappa något, bli fattig	94

Dubblott

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 1950

"Bönemålskärn skulle ha strumpor	94
Dra björk	94
Ramlat utför predikstolen	95
Brudgumsskjortan	96
Bröllopp	96
Få husbondeväldet	96
"Bröttma" klä bruden	96
Få husbondevälde	97
Vaggvisa	97
Vad Posta hade att berätta.	
Gå tyst midsommarskväll	99
Gastkramad	99
Marspy	99
Svår dödskamp	99
Mjölkhare	99
Mjölkkrukan under förklädet	100
Råmjölspannkaka	100
Varsel	100
Ej gå i byn julafton eller juldagen	101
Gå ut under julen	101
Självspilling	101
Vad skomakare Bäck hade att berätta.	
Klok gubbe	105 -111

Dubblätt

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 1950.....LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Bonden o"den dålige" skulle nämna 3 träd	111
Skam o. skomakaren	111
Pigor o ny plats tillträdande	115
Gåta	116
Fästefolk skulle inte stå fadder	116
Vad Charlotta i Frösum berättade.	
Julafton barrades på golvet	119
När de körde dynga rimmade de	120
Julbrasan	120
Stå på en flik av prästens kappa, kunde man få se en liten med horn	120
Sand på bänkarna efter de dödas"otta"	121
Likeka	121
Petter på "Plassen"	121
Djuren kunde tala om julnatten	124
Vit trollhare	125-127
Johan i Sund hade en spiritus	128
Spiritus	128
Skära kors i mjölken	129
Dymmelsonsdan satte man påskklövar på varnådra	129
Påskkäringarna skrämdes med skott	129
Lysning "ramlat från predikstolen"	130
Fästemanspresent	130
Fästemöpresenter	130

ACC. N:R M. 1950.....

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Bära mössa o stycke dagen efter bröllopet	131
Bönaman skulle ha strumpor	131
Papper o Knullter i vägg	131
Kyrkogångskvinna hade godsaker med sig	132
Kal-Adam skyttade	133
Gåta	134
Julklappsutdelning	134
Vad fru Bäck i i Hostugan berättade	
Skämma för grannen i dymmelveckan	135
Vers ang smörlycka	136
Ta mjölk från grannen	136
"Etter-bruer"	138
Gifta kvinna svartklädda böndagarna	138
"Skålpengar" till vaggerep	140
Pengar insamlades till präst, klockare o kyrkstöt	140
Brud o brudgum lade sliverslant i skor	140
Den som vid vigsel lutade ifrån, dog först	140
För att korv ej skulle spricka slogs den i spiselmuren	141
Vad Tilda i bruket berättade.	
En vaggvisa	145
Sägen	146
Gåta	149

ACC. N:R M. 1950

Åskan	149
Fruntimmer som var vild åskväder skulle ej lyfta på kjolen	149
Tor är ute o kör med sina vagnar	150
Giftermålstydor	150-152
Lek	152
Vad fru Bäck i Hagstugan berättade	
Bose eller flängen	153
Ramsa	153
En danslek	154
Gåta	154
Borra Gullöga	156-157
Vad smen Jonsson i Österby berättade	
Julafton	165
Julnatten stod bordet dukat	165
" lag man i syskonbädd	165
" kunde djuren tala	166
Skärtordagsdynga	166
Väderleksmärken	167
Dymmelonsdan-satte man på påskklövar	168
Sätta ut ughskvasten till påskkärng	168
Skjuta påskkärningen välkommen	168
Spå på svinmjälten	169
Flängen och Bosen	169

Dubblott

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M. 1950LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Visa om präst	170
Ej ynka slaktdjur	172
Shakt	172
Låna rumpedrag	172
Odens jakt	172
Mästerskytt	172
Kusken som körde över sjön	176
tog kraften från hästar på stall	177
Betesgång	179
Trollhare	179
Nisse i habbe-hult	179
Läsa bort värk	180
Sätta bölder i träd	180
Vaffersasafton	181
Majeldar	181
Dricka mærg i ben	182
Första sommardan	182
Väderlekstyda	183
Offerkast	183
Offer	184
Självspillingar	184
Begravningsmaj	184
Lade tobak och pipa i kistan	185
Man trodde att rika hade spiritus	185

ACC. NR M.1950

Tomtar och bonden	185
Lill-klockan i Sundsjön	186
Skärvan	186
Havande kvinna	187
Trollbägaren	188 -90
Gåtor	208-09
Stolpe med sten	210
Nyfött barn o troll	213
Drack ur flickans krus, blev gift med h	213
Trämärta	214
Trollet och åskan	216
Spiritus	217
Dödsvarsel	217
Sätt att fara till o från begravning	219
Spotta tre gånger -Ekorre övervägen	219
Slå korv i pannmuren innan kokningen	219
Katt, hund o höns fick ej råmjölkspann- kaka	219
"Röda Hund" -pissat på en älva	220
Skärvan	220
Botemedel mot skärvan	220
Ta bort vårtor	220
Skulle levande begravas	222
Om ägare till bi dör	223
Möta sopor i dörr, inte bli gift	223

Dubblott
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M. 1950

Måka hos djuren Annandagjul	232
Julvisa	232
Julbrasan	233
Julnatten-ljuslåga delade sig	233
Liknande tecken påskdagsmorgon	234
Grötrim	234
Jullek med nötter	235
Odens jakt	236
Nu är Korn-bonden ute och kör- -När åskan gick	237
Flickan blev bergtagen	238
Två gubbar som metade fick trollbrö	239
När bonden skulle låna pengar av Urbergsgubben	240
Trädgården på Moberget	240
Kampas från kyrkan, ta första supen	241
Dymmelsonsdan	241
Dymmelonsdagskäringar for till Blåkt.	242
Märrflängare den som flådde hästar	242
Betesgång	244
Spå i kaffesump	243
Nykalvad ko ha stål i drickat	244
Hälsningsord	244
Gullringskullen	244
Ta blommor på kyrkogården	245

10 Dubblett
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M.1950....

Kreatursdoktor tog ben från kyrkogården	245
"Maer" o töppe	246
Spånor i kistan	246
Kvicksilver i korv	246
Korv slogs i pannmuren innan kokningen	246
Lysning	246
Plikta för oäkta barn	246
Lek "borra gulläpple"	247
Julafton fick djuren bättre foder	255
Brödskiva med till julotta gavs å djur	255
Julnatten-julbrasan, julbordet	256
Inte bra att mocka dynga förrän an-dan	256
Djuren tala julnatten	256
Ej spinnai påskveckan	256
August botar skårvan o fallandesjuka	256
Skärtorsdan	258
Dymmelsondagen sättes raka och kvast bort	259
Missfall-sätta ned det i öppen grav	260
Huvudkläde-vrångain o räta ut	260
Julafton hackat ris på golvet	260
Slå dynga över dörren skärtorsdag	263
Dymmelskäringarna tog grisslan m.m.	264
"År-källa"	264
Sopa över allt skärtorsdagsmorgon	264

Dubblätt
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Dubblott

ACC. N:R M.1950

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Trollgubben "Bränne-Frigge"	264
Julbrasan	267
Julljusen	267
Julprydnad	267
Odens jakt	268
Djuren talade julnatten	268
Nyfött barn ha fällkniv på sej	268
Kors över dörren	268
Barn med segerhuva	270
" tvättvatten	270
Gastkramad	270
Släppa djur på hete, gå över stål	270
Nykalvad ko-stål i dricksvattnet	271
Kyrktagning	271
Bot mot födelsemärken	271
Namnsägen	271
Barn skulle uppkallas efter död släkting	272
Harmynt-lyte	272
Lye-under havandeskapet	273
Botemedel mot fallandesjuka	275
Barn med djurläte	275
Vådeldsmärke	276
Modern se i öppen grav, får barnet skärvan	276

ACC. NR M. 1950

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Moderpassion	276
Led av moderpassion	276
Bota vårtor med fläsksvål	277
Sänkt kyrkklocka -dragas upp av tvillingstutar	277
Namnsägen	277
Vafferdaafton	278
Midsommarstång	278
Gå tyst midsommarafton	279
Äta drömsill	279
Dymmelveckans dagar	280
Skämt dymmelsondan	280
Sist ut ur begravningsgården-först dö	281
Sällskap med död	281
Gastkramad	281
Råka ut för spöke	284
Inte sörja efter barn	284
Klädedräkt	284
Kvinnorna gick i kyrkan i bara särkärmar	285
Kvinnornas helgdagsdräkt	286
Hyvelspån i kistan	286
Havande kvinna som dött	286
Förbjudna arbeten under påskveckan	287

ACC. NR M. 1950

Påskafton o påskkäringar	287
Barndop	287
Självspillingar	287
Dra björk	288
Lysning "käpp o krycka"	288
Gick med "vita kappan"	289
Vid barndop barn ha silvermynt i hand	289
Bjärspy	290
Stina-Maja skulle ta musten ur korna	290
Stå på dyngkasten o ropa på djuren	291
Trollkäring-tog bort smör o mjölk	291
Inte ynka slaktdjuren	291
Slakatare som ej träffa leden, hade ljugit	291
Kors i degen	292
"Olydnadsöra"	292
Låna rumpedraget	292
Katt o hund ej smaka råmjölkspannkaka	293
Skynke över mjölk från nykalvad ko	293
Hackat ris i stuga o ladugård	295
Tre trettingar ett år	295
Veckoräkning	295
Julgran o julljus	295
Julafton se genom fönstret	296
Taga blomma på grav	296

Dubblott

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Dubblätt

ACC. NR M. 1950

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Trollkåringar o trollgubbar	296
Spån i kistan	297
Klockan stannades vid dödsfall	297
Självspillingar begravdes i tysthet	297
Hate med sju huvuden	298
Odens jakt	300
Offerkälla	300
Sågen om skatt	301
Offerkast	301
"Flången" hästslaktaren	301
Havande kvinna ej vid slakt	301
" se hate barn bli harmynt	302
Om slaktaren inte träffade leden	302
Låna rumpdrag	304
Slå korv i muren	305
Skårtorsdagsmorrn	305
Skårtorsdagsdynga	305
Segerhuva	307
Lägga eldbrand i barns badvatten	307
Kvinna som inte gick i kyrkan	307
"Horskärvan"	308
Barnets namn	309
"Vafferdan"	309
Bränne-Frigge	309

ACC. N:R M.1950

Dra björk	310
"Hest" namn på odöpt barn	311
Se genom fönster julafton, den som syntes utan huvud skulle dö under året	311
Hackat granris julafton	313
Brinnande ljus julafton	313
Granvedsbrasa julafton	313
Vatten blev som vin julnatten	314
Midsommarnatten	314
Julhalm	316
Maten stod på bordet julnatten	316
Spiselaskan juldagsmorgon	316
De dödas juotta julnatten	317
Julbröd	317
Djur och träd tala julnatten	318
Juldagskvällen låstes noga igen	318
Julklapp	318
Första maj o majeldar	319
Dymmelsonsdan	319
Blåkullakäringar	319
Den fule o Blåkullakäringar	319
Dymmelveckans dagar	322
Mjölkranke	322
Skärtorsdagsdynga	322
Locka över sorkar till grannen	322

Dubblett
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M. 1950

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

"Vafferdagsafton" bär tranan kjus i säng	323
Stående maträtter långfredagen	324
Veden o dymmelens dag	324
Midsommarstång	324
Midsommarsdagen	324
Sax o psalmbok hos odöpt barn	324
Barn som döpas ha silverslant i hand	325
Få barn att tycka om all slags mat	326
Gudmodern bryta kvist av ung björk	326
Sätta förlossningsvärk på karen !	327
" " " " huggkubbar	327
Lindra smärta för barnsängskvinna	328
Bränna efterbörden o navelsträngen	328
Barnets badvatten	328
Ridas av maran	328
Häst reds av maran	328
Maranflög ut genom ett hål	330
Julbröd skulle räcka till midsommar	332
Hackat granris i stugan till jul	333
Elda upp "bastu"	333
Ej gå bort under juldagen	334
Julnatten stod maten kvar å bordet	334
Kreaturen skulle smaka julmaten	335
Jullekar	335-6

ACC. N:R M.1950

Dymmelveckans dagar	336
Långfredagsris	336
Ej hugga ved dymmelonsdagen	337
Käringar gjorde "bjäror" av stickor	338
Skärtorsdagsdynga	338
"Vafferdas" afton	338
Midsommarnatten "gå tyste"	340
Huddragare	340
Prästen o gästerna slaktade häst	340
Själdöda djur flådde man själv	341
Flången	341
Skämt "låna rumpedrag"	341
Förste april narrade man varandra	342
Bruk vid slakt	342
Drakeldar	342
När kistan bars bort, slå omkull bockar	343
Låg döende på hänsfjäder. svår död	343
Snickare lade hyvelspå i kistan	343
Stod naken på dyngkasten å skrek	345
Rita kors med dynga	345
Trollet ville byta barn	345
Kvinna som fått misfall, röra prästen	346
Missfall som ej kommit i grav blev en myling	346-47

Omblott

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M.1950

Maten stod kvar på bordet julnatten	347
Du ska stöta korven i muren	347
Bära bort lik-stöta ikull bockarna	348
Barnet var "henet"	349
Ta bort värk o vårtor	348
Förtrollade kor	349
"Gå tyste"	350
Se sin tillkommande-sitta naken på källartaket	351

Dubblätt

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Avskrift.

ACC. NR **M.1950**, s. 51.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Majeldar. När jag var barn brände de aldrig majeldar, som de gör
nu för tiden.

Avskrift.

ACC. NR **M. 1950**, s. 86.

Första maj brändes eldar.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Avskrift.

ACC. N:R M. 1950, s. 339.

Första maj på kvällen tändes majeldar - - -.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 1950

Folkminnen

från

Ydre härad i Östergötland, upptecknade sommaren
1921 av Carl Segerståhl.

I a.

Vad skomakare Bäck hade att berätta.

Odins jakt.

"De brukar ibland tala om Odens jakt. Det är vid hösttiden de hör den. Det är två hundar, som skäller, en med fint skall och en med groft. Men det är ju inget annat än flyttfåglar de hör, men naturligtvis -".

Skogsjungfrun. (Bestorp sn. Ydre hd) A:e

Min morfar var en tid arrendator i Bestorp. Han var ofta ute och jagade och brukade tala om att han sett skogsjungfrun flera gånger i Bestorps hästhage. Hon var så grannt klädd och fin så, men hon aktade sig noga för att visa ryggen, för i den såg hon ut som ett ihåligt träd. De sa att om någon vill bli slängd med att skjuta, så skulle han tala vid henne och då blåste hon i bössan och sen var det säkert att en aldrig sköt fel. En gång låg min morfar under en gran ute i skogen. Han hade gett sig iväg på kvällen och skulle gå på morron och jaga. När det var tid på morron, att han skulle ge sig ut vaknade han vid att någon ropade: "Olajus!" Det var hans namn och han menade, att

Dubblett

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 5

sid 6

det var skogsjungfrun, som väckt honom.

Jaktmagi. E:d.

"Hara-Jösse" kunde skjuta så mycket han ville. En gång slog han vad med några att han genast skulle gå ut och skjuta en råget. När han kom ut, så tog han en sälkvist och satte ner i marken och sen gick han och ställde sig ett stycke därifrån. Och det dröjde inte lång stund förr än en råget kom fram och åt av kvisten och då sköt "Hara- Jösse"henne.

Villad. B:h

"Det finns många ställen där en lätt kan bli villad, hur väl en än känner till det där. Så är det till exempel härnere i Sandbäcka mark. Där är det många som blett villade."

Varsel till bröllop. B:g

"Ibland har de sett irrbloss, som gå på en jämn höjd över marken. De gå från Ukreda klint till Bysberg och de brukar syns, när det ska bli bröllop i grannhället."

Lyse, Lyktgubbar. A:p

Viktor Sundbäck och Karl Larsson i Sjöbo kom en gång från en begravning i Stubbarp. Saxasmens hustru var död och de var dödgrävare och ringkarar och dom var det alltid vanligt att bjuda på begravningskalasen. När de vid elva-tolvtiden kom nere på Oppeby gärde, fick de se ett klart lyse oppe i Ukreda klint. Det var stilla på ett ställe och de stod länge och såg på det."

Ljussken. (Östanå, Åsbo sn., Görtrings hd.)

Nere från Östanå såg de förr ofta att det lystes i Byaberg.
Det for hit och dit däruppe".

Åskan A:a, P:e

"När åskan gick, sa de förr:" Nu är Tor ute och åker!" -
När blixten gjorde fårar i marken, hände det ibland att de där
kunde hitta stenyxor; dom kallade de för "åsk-viggar".

Spökeri. (V. Ryd sn., Ydre hd.)

"I Bjursberg i Västra Ryd finns ett stenrör på en åker
och i röret sitter en stake. På den ligger en sten och om de
tar bort den så blir det så vida oroligt i byn vid nattetid.
Det var en gång som tog bort den. Han menade att det kunde
väl inget göra men det blev han varse. Det blev ett så fasligt
liv där på gården om natten så." (se bild sid. 210)

Benknota av jätte. A:c.

"I Hestra i Torpa socken har de en stor benknota. Den ska
vara efter en jätte säger de och om den inte får vara där, så
blir det oroligt i byn. En gång var det en hustru som var uppe
på en vind där benknoten då låg. Hon kom att stöta till henne
och tyckte då; "Här ska den här gamla benknoten ligga och vara
ivägen jämt!" Men det skulle hon inte ha sagt, för när hon kom
ner, skulle hon kliva upp på en pall och föll då ner och bröt
benet av sig. Pettersson, förre arrendatorn, han hade henne lig-
gande på sin chifonger, sa de"

sid 8

sid 10

Väderleksmärken. P:a

Som vädret är under var och en av de tolv juldagarna, så blir det under var och en av det följande årets tolv månader.

sid 10

Grötrim I:h.

Denna gröt ä kokt i e gryta
å inte i e grimma.
Bättre tiga än illa rimma."

Tabu E:e

Katten skulle aldrig få smaka råmjölkspannkakan, för fick han det fick kon bränneblåsor på spenarna.

Kistbockarna E:d

När kistan lyftes från bockarna och skulle bäras från gården, stöttes bockarna omkull.

Nyköpta djur. E:d

Nyköpt kreatur skulle stiga över eggjärn eller ett svinhårsrep, när det fördes in.

Människoben. E:d

I en tröskel till en lagård hittade de en gång ett ben - troligen ett människoben, som de hämtat från kyrkogården.

Rågastar A:a

Rågastar, är sådana som flyttat råmärken när de levde. De springer utefter rågångarna på en del ställen och skriker; Här

sid 12

är rätt och här är orätt".

Midsommarnatten N:c

Midsoommarsnatten "gick de tyst" förr. De skulle inte säga sid 12
ett ord, sen solen gått ner. Sen gick de omkring ägorna. Då fick
de se, hur liktåg kom från en gård, hur det var bröllop i en
annan eller något annat. Och nu visste de vad för betydande hän-
delser som skulle inträffa till nästa midsommar i byn och var
det ena eller andra skulle hända.

Framsynthet. E:d

Ungmör brukade förr sätta ett tvättfat eller ett glas med
vatten ute någonstans. Satte de sig sen och väntade skulle de
få se sin blivande man komma och tvätta sig eller dricka.

Framsynthet E:d

Förr, när de inte målde säden så väl som nu var det inte
så värst sällsynt att en hittade hela rågkorn i brödet. Om en
flicka samlade ihop nio sådana rågkorn och lade dom över "döra-
karet", så fick hon veta vad hennes blivande man, skulle heta.
Han skulle nämligen ha samma namn, som den kar, som först gick
igenom dörren, sen kornen blett opplagda. Ja vet en gång, när
det där slog in riktigt bra. En moster till mej, och sen dottern
i huset, där hon tjänade, hade en gång på samma gång lagt upp
var sina nio rågkorn och de satt och väntade. Om en stund kom en
gammal gubbe in. som de kallade "Mässe" och flickorna var inte sid 14

så värst glada åt det, för ingen ville ju bli gift med en "Måsse"! Men det blev de båda två. Bondedottern blev gift med en som de kallade "Herra-Måsse" och min moster blev också gift med en "Måsse" eller Magnus, som han egentligen hette."

sid 14

Annandag jul N:a

En gammalplägsed förr var att anda-jul skulle det bestås frukost på sängen.

Märkesdagar. O:d

Vårveden skulle vara upphuggen till dymmelsonsdag, för annars kom "dymmeln" i den och vart svårare att hugga.

Påskskämt. N:c

Dymmelsonsdag satte de förr "påsk-klova" oförmärkt på ryggen på varandra. De var gjorda av en pappersstrut och en knappnål. I struten lade de sand eller något, så att det var lite tyngd i honom.

Påskkäringar C:a, N:b

Dymmelsonsdag for påskkärngarna till Blåkulla och påskaf-ton kom de hem. Båda dagarna sköts.

Bjära A:k

En bjära eller mjölkhare var gjord av nio tillfälligtvis hittade spingestikor, som bar brända i båda ändarna, och solv-hankar.

sid 15

Humle underlättar dödskampen J:g,P:c

För att inte dödskampen skulle bli så svår, brukade den döende (ibland) få ligga på en kudde, stoppad med humle.

Locket på kistan J:g

Sen liket var nerlagt i kistan, skulle locket inte läggas på riktigt tätt.

Kistan aldrig tom J:g

Kistan skulle aldrig vara fullständigt tom. Snickaren lade alltid ett par hyvelspån i henne, sen han fått henne färdig.

Dödstro J:g, E:c

När lik stod i boden, skulle de inte låsa dörren till boden sista natten, liket var hemma.

Självspilling J:g o

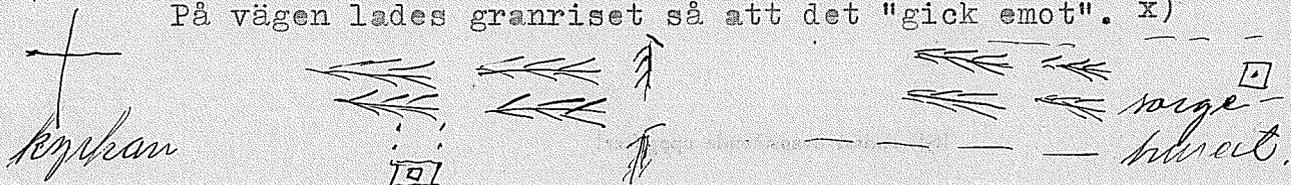
Självspillingar, fick inte ligga på kyrkogården förr.

Begravning J:g

Vid sorgehuset kläddes med granris och enar. Portstolparna kläddes med granris så, att granriskvistarna vette neråt. (Vid bröllop vette de uppåt)

Granris på vägen J:g

På vägen lades granriset så att det "gick emot". x)

x) granar restes; toppen bröts av, så att den "vette emot".

ACC. NR M. 1950 : 17LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVÅskan o troll A:d,P:f

Förr sa de, att alltid när åskan slog ned, slog hon ihjäl ett troll.

sid 17

Segeberhuva släcker eld J:a

Gick en, som var född med segeberhuva omkring en vålded så slocknade den. - En, som hette Lindström, brände mossar - det var 1899 - och det tog eld i skogen. Han gick efter en flicka, som fötts med segeberhuva och gick med henne omkring elden och den slocknade

Dra björk J:e

Andra lysningsdån drog de björk.

?Brudgumsskjortan J:e

Brudgumma - skjortan skulle bruden ge i present.

Bruden bortstulen J:e

Bruden skulle inte gå ut ensam bröllopskvällen, för då kunde hon bli bortstulen, sa de förr.

Förkastelse dagarna E:e, O:d

Förr kallade de en del dagar för "förkastelse-dagar" - vilka de var, har jag glömt.- På dom, skulle de inte slakta eller köpa eller sådant.

Slakt U:g

En skulle inte ynka ett djur som fördes till slaktbänken, sid 18

ACC. N:R M. 1950LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

för då skulle det få svårt för att dö.

Slaktarnas betalning U:g

Slaktaren skulle ha en särskild del av djuret som betalning.

Skatt A:q, E:a

" En gumma berättade för mej en gång att hon och flera med henne sett hur det lyste över ett stenrös på Sandbacka gårde. Folk sa, att det fanns "draka-gods" där och det fanns det också, för en bonde och hans dräng grävde en gång upp skatten. De var alldeles tysta hela tiden och innan de börja gräva så skrev de: "I Jesu namn!" runtomkring röset. De hittade ett avlångt skrin med silver i. - Ja har sett det där skrinet en gång, när det såldes på auktion.- Det var en drake, som vaktade skrinet, men hur bonden och drängen fick bukt med den, det vet ja inte. Bonden gick till herren på Forsnäs med skrinet, för det var på hans ägor, som röset var. Och han tog allt och bonden och drängen fick intet".

Hälsokälla P:d

En hälso-källa finns det vid Josums bro. Där brukade de dricka brunn förr. I sådana där hälsokällor har de ofta hittat på så dant med gamla mynt.

Skärvan F:f F:b

Mot skärvan använde en del filspån av kyrkklockor och

sid 18

sid 20

delar av mässhakar eller altardukar.

Skärvan J:f

Passade ett ogift fruntimmer, som förde ett osedligt liv, sid 20
ett barn, fick barnet skärvan.

Stå fadder J:b

"En flicka skulle stå fadder på en pojke första gången och en pojke på en flicka, för annars fick flickan, som stod fadder, otur med pojkar, och pojken som stod fadder, med fruntimmer, och det är då sant för ja stod första gången fadder på en pojke och ja har då haft en så hemsk otur med fruntimmer."

Tvillingstutar o skatt. E:a,P:b

I Sunds Lillsjö ska det ligga en guldstock, stor som en timmersyll, och de säger att en kan se honom vid klart och vackert väder. En gång försökte de att dra upp honom. De födde upp ett par tvillingstutar i Oppreda och de skulle ha all modersmjölken och det fick de. Men nästan var kväll, när kalvarna skulle ha mjölk, så kom det en gammal gumma och bad att hon skulle få lite mjölk. Men aldrig fick hon någon. Kvällen innan de skulle dra upp stocken, var gumman också där och tiggde och bad, att hon skulle få lite mjölk. Nää, det fick hon inte. Men hon kunde väl åtminstone få lite "bötteskjölj" och då för att bli av med gumman - och det kunde ju inte vara farligt att ge henne så lite - så gav de henne en slunk av "böttesköljet". När de så sid 22

ACC. NR M. 1950LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

nästa dag hade fått opp stocken nästan på land med stutarna så kom gumman och slog "bötte-sköljet", som hon hade fått i spannen på stutarna och sa: "Ni har inte druckit ur all modersmjölken, ni!" Och då var det skämt. Stocken den gick tillbaka och sen är det ingen som har frestat att få opp den.

sid 22

Västgöte D:p

Det var en gång en västgöte, som var ute och åkte. Innan han hade åkt från ett ställe hade han smörjt vagnshjulen. När han så hade åkt en halvmil så där, så kom han ihåg att han glömt att svänga på hjulen, som en brukar göra, sen en smort ett hjul. Och då stannade han hästen och gick av, och lyfte på vagnen och svängde om några varv med hjulen.

Västgöte D:p

En västgöte åkte en gång förbi en som höll på med att bränna tjära. "Va gör han där?" frågade västgöten, sen han stannat hästen och gått av. "Ja gör "lätta gång", sa tjärbrännaren. "Då skulle ja vilja köpa för två styver," sa västgöten, "för hästen min är så trög, så." Jo, det skulle han få och så tog tjärbrännaren en skopa tjära och slog i bakändan på hästen. Och det vart till att skena av, förstås. "Det kunde ha räckt med en styver!" skrek västgöten.

Spiritus. A:k

"Min farmor tjänade, när hon var flicka, hos en gumma i

sid 24

Trehörna och den där gumman var så förskräckligt styv med att spinna. En gång sa hon åt min farmor, att hon skulle gå och hämta en sak i ett skåp. " Men du får inte se i asken, som står där!" Men min farmor vart ju nyfiken, förstås, och tittade i asken, och där låg något fullt. När hon kom tillbaka till gumman så sa hon : "Va såg du i asken för ?" Se det visste gumman att hon hade gjort fast hon inte hade sett det. Det var en "spiritus", det, som gumman hade . Den som hade en sådan "spiritus" kunde väva och spinna bra, eller något sådant, sa de."

II a.

Vad Tilda i Bruket berättade.

Julseder N:a

Förr var det mycket mera ordningare vid julen och mycket högtidligare, än det är nu för tiden.

Jultiggare N:a

Dagarna före jul kom det en sådan massa tiggare till gårdarna. Min mor bakade särskilt bröd åt dom. Hon smörjde det så att det såg ut som limpebröd, men det var allt vanligt rågbröd.

Julölet N:a

Öl bryggde de till julen. Då använde de alltid granved, för att det skulle smattra bra. De skulle då få glada gäster under julen.

Granris julafton N:a

På julafton hämtade vi granris från skogen och hackade och strödde både inne och ute i lagårn hos djuren och i gången. sid 28

Doppa i grytan och "julgalta" N:a

Vid middagstiden slutade arbetet och vi doppade i grytan och på eftermiddan fick vi våra julkakor; det var av alla sorterna. Särskilt kommer ja ihåg "pepparkakegalta" eller "galta" som vi kallade dem.

Djurens julafton N:a

Om kvällen fick djuren bättre foder, än de fick någon annan gång under året och ja glömmer aldrig, hur far gick från bås till bås, och när han gav djuren sa han: " I da ä dä julafton"

Tydor Bi, N:a

På julafton var vi barn så kvicka och duktiga som vi någonsin kunde vara, för då vart vi kvicka och duktiga under hela nästa år.

Bastu N:a

På julaftonen "gick vi i baste" också förstås. Sen de inte använde linbastor längre, så slutade de opp med det bruket. Och när de hade badat, så brukade pojkarna o kararna springa in i bara skjortan.

Dödsvarsel N:a, B:b

Det var ett "lopri" om någon gick ut julafton och såg in genom fönstret, skulle han få se om någon skulle dö nästa år i gården. Då satt den huvudlös därinne.

sid 29

Julklappar N:a

På kvällen smög sig mor ut och om en stund, kom hon tillbaka och gläntade på dörren och kastade in julklapparna i ett bylte. Sen smög hon sig in någon annan väg, för att vi inte skulle veta, att det var hon, som kastan in dem. Brukade de ge granar julklappar, så smög de sig dit och kastade in in dem, utan att någon märkte, vem som hade gjort det.

Tydor, Mandeln i gröten B:i,N:a

Den som fick mandeln i gröten, skulle först bli gift nästa år.

Julmat. Maten på bordet.N:a

En vanlig sorts julmat liksom gröten var kål. På julnatten stod all maten kvar på bordet. Drickat som hade stått på bordet, gömde mor och gav åt korna.

Ljus brinnande N:a

Hela julnatten brann ett ljus i stugan. Det brukade vi sätta i en panna eller en kittel, för att det inte skulle tända eld på något. Före min tid, var det vanligt att istället för ljuset ha en grenvedsbrasa brinnande hela julnatten. Klockan tolv på natten, sa de, att ljuset brann med två lågor. Det fanns sid 31

de som hade sett, om de låg vakna då.

Grenljus N:a

Om julen användes grenljus med tre veckor på och ljuskronor med fem ljus. De där ljuskronorna hade de alltid förr innan sid 31 julgranarna kom i bruk. De var gjorda av en talltopp, som lindats grannt med papper om. Det var ett slags vaxstaplar de brände i ljuskronorna och sådana brukade de också använda i julgranarna när de kom.

Djuren tala N:a

Julnatten vid midnattstid kunde alla djur tala så de förr. En bonde hade en julnatt lagt sig på lur i lagårn och då hade han hört, hur skällkon suckade. "Va suckar du för? sa då tjuren. "Ah, ja är så förbi och så dan i mina ben, så ja dör nog nästa år." sa kon. "Åh, det blir väl bättre, när vi får alla de tunnor råg som finns i halmen; då strävar vi nog", sa tjuren. Men bonden han tröskade om säden igen han, när han hört, hur det stod till. Men sen dog alla djuren för honom.X (jmf. Hyltén -Cavallius :Wärend och Wirdarne: sid 322)

Julafton och juldagen skulle man inte gå bort till grannarna.

Men var det någon som gick bort så fick han alltid lov att bli fägnad." Du ska väl inte gå ut med jula" sa de.

Andas-morron drack de julglögg. Juldan hade de inte "mokat" hos djuren, så det var de oppe tidigt på andas-morron och sid 32

ACC. NR M.1950

gjorde. Ofta var de , hos grannarna och "mokade" och "forade" och det skulle vara, innan de andra hunnit vakna. Då brukade de fora med det bästa, de kunde komma över, och det hände nog ofta att de hade gett djuren något för nock. Sen när de andra vaknade, så vart de förståss bjudna in och fick smaka julglöggen, för att de gjort fint i lagårn och forat.

Sen under helgen, var förr lite var hos släktingar och julade och det började de med redan anda-jul.

Gå tyst N:c

"Midsommarafton" förr i världen brukade de "gå tyst". De talade inte, sen solen var nergången. Sen på natten gick de runt omkring byn. (de som skulle "gå tyst" samlades vid en korsväg. Fyra var visst det lämpligaste deltagarantalet.) Då kunde de få se och höra en hel del. I en gård var det bröllop, i en var det begravning, i en lagård kunde de höra, hur "skaga" ramla ner, i en annan gård kunde de höra hur en vagg gick. Och nu visste de var det skulle bli bröllop och begravning och auktion och barndop till nästa midsommar.

Seende i framtiden N:c,B:g

I Rönnäs var det ett par flickor, som en midsommarafton satte sej på ett bodloft för att få se, vilka som skulle bli, deras tillkommande. De satt där och det blev natt. Då kom det ett par karar ridande. En var löjtnant och en var präst, och båda bockade sig för flickorna. Det där det slog in också, för

Dubblott
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 33

sid 34

den ena vart gift med en löjtnat och den andra med en präst.

Seende i framtiden N:c

En del flickor brukade midsommarafton på kvällen sätta ut sid 35
ett handfat och en handuk och sen ett glas vatten och ett glas
öl och så en sup. Då skulle de sen få se sin blivande man komma
och tvätta sej och dricka ur ett av glasen. Drack han vatten, var
han nykterist, drack han öl var han en måttlighetssupare, men
tog han supen drack han för mycket. En gång var det två pigor,
som skulle försöka med det där. En kamrat till dem hade velat va-
ra med, men det fick hon inte och då blev hon arg. Hon tog och
klädde av sej naken och sen gick hon dit där de andra var för
att skämma det för dem. Hon gick fram och tvätta sej och drack
ur alla ~~te~~ glasen. Det var inte gott för de andra att hindra
henne utan att säga något, och hade de inte varit tysta, så hade
det varit fördärvat likaväl, för det fick de lov, att vara vid
sådana där tillfällen.

Bröllopped. E:d

Det första en brud gjorde sedan hon kommit hem från kyrkan,
var att gå ut i köket och smaka maten. Hon skulle då få gott om
mat under äktenskapet.

Barnsnöd (orm o groda) J:a

Om en man, som någon gång skillt en orm och en groda ifrån
varandra, höll i en kvinna, som var i svår barnsnöd, hjälpte det sid 36

ACC. NR M.1950:37

Dubblett
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

henne och det gick bra.

Förlossningsbruk J:a

Förr var det alltid så, att mannen skulle vara när kvinnan sid 36
under förlossningen.

Segehuva J:a

Den som föddes med "segehuva", skulle segra i världen.
En kar ledde en gång en flicka som var född med segehuva om-
kring en skogseld. Luvan hade flickan med sig. Elden slocknade.

Mot åskeld P:f

Kvinnomjolk kunde släcka åskeld.

Bot mot ros J:f

Mot "ella" (ros) var kvinnomjolk och vådeldskol ett ut-
märkt medel.

Missfall J:a

Hade en kvinna fått missfall skulle hon, när prästen gick
på kyrkgången till sakristian, försöka få tag i prästens kappa,
eller ändå bättre var det om hon genom någon förevändning kunde
få ta prästen i hand. Detta skulle motsvara kyrktagningen.

Bortbytt A:d, J:e

Det var en kvinna i Lilla Lodhult som hade fått ett barn.
En dag låg hon ensam inne med barnet. Rätt som det var, kom ett
troll in genom dörren och kom fram till sängen och tog barnet sid 38

Landskap: Östergötland *Upptecknat av:* Carl Segerståhl
Härad: Tryde *Adress:*
Socken: *Berättat av:*
Uppteckningsår: 1 9 2 2 *Född år* i

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

riktigt fint. Annars nöjde de sig med två pojkfaddrar och två flickfaddrar.

Vid barndopet skickades omkring en skål, för att barnet skulle få "fadderpengar" att av föräldrarna användas-till vaggarej", som det sades.

Barndop J:a

Innan man for till kyrkan med barnet lades pengar och ett psalmboksblad i lindan.

Vattnet till barnets första bad skulle modern själv gå efter före förlossningen.

Barnets badvatten. J:e, E:b,a

Ja vet en gumma som när hon skulle slå ut vattnet, som de badat en barn i gick in i en gammal bod och bröt upp en "telda" och hällde ner vattnet där."

En moder skulle inte gå ut, sen solen gått ner, innan hon "gått i kyrke" utan att ha stål och svavel på sig - en kniv och en tändsticksbunt till exempel.

"En kvinna hade gått ut med barnet före kyrktagningen. Hon vart så hemskt sjuk men en kringvandrande finska, botade henne, sådana där finskor de kan bota de."

Modern "gick i kyrke" sex veckor efter förlossningen, om hon fått en pojke. Hade hon fått en flicka, dröjde det bara fem veckor

sid 40

sid 42

Barnet bada J:e

Förr stängde de alltid igen och hasplade dörren när barnet skulle badas för kom det en osedlig person in och fick se barnet naket, fick barnet "skärvan"

sid 42

Mot skärvan J:f

Min mor tog en gång när en av mina syskon var liten, mjölk och hällde i pigans skor - det var en utav dom som hon hade haft när hon var ute med fästman - och mjölken fick barnungen dricka. Min mor trodde att han fått skärvan och att pigan var skulden till det.

Mot skärvan J:f

Hade barnet skärvan fick det suga på klädtrasor, som de tagit från dens kläder, som varit orsaken till sjukdomen.

Mot skärvan J:f E:d

Barnet bar alltid en silketråd med nio knutar, som modern knutit när hon var sjuk. Det var lika många knutar som det fanns sorter av skärvan. Den där tråden skulle barnet bära, tills den gick bort själv.

Stjärnskärva J:f

Alla sortern av skärvan går att bota utom en och det är stjärnskärvan. Den får barnet om modern under havandeskapet sett en stjärna falla.-- Jordskärvan eller gravskärvan är en sort.

sid 43

leg.
Ydric här

Carl Fogarstål
1921

ACC. NR M. 1950

Dubblött
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Den får barnet om modern under havandeskapet tittat ner i en öppen grav eller om ett lik fallit ihop, när modern gått över en kyrkogård eller också om hon trampat på sned i en grop, eller så på en kyrkogård, och då blivit rädd.

sid 44

När badvattnet hälldes ut lade de eldbränder i det och spottade i det.

"Jag såg en gång en människa, som kastade en eldbrand efter en tatterska, för att hon inte skulle kunnatrolla och förgöra dom."Sånna ska en inte rets nä , si".

"Dött barn ska en inte kalla opp ett barn efter om de är syskon, för då dör det andra barnet snart också. Men har det döda barnet förmultnat, då gör det inget."

Hade modern underhavandeskapet krupit under ett kullblåst träd, fick barnet skärvan.

Yngsta barnet fick skärvan om fadern band fast en vidja omkring stammen på ett litet träd eller om han lade trinda över ett litet träd eller på något annat sätt gjorde så att det blev böjt och inte kunde resa sig.

"Bar någon ett barn och skulle gå över en stätta -ett skyttle- gick det inte an att lämna barnet till någon man hade i sällskap, när man klev över, utan man fick lov, att ha det hela tiden, annars kunde barnet få men- skärvan kan ja tro"

Havande kvinna J:f

sid 45

ACC. NR M. 1950

Hade havande kvinna sett en yxa i en stock eller hade hon sett en harmun, blev barnet harmynt.

Smörjning J:f

För att bota ett barn mot skärvan brukade de dra barnet under ett omkullblåst träd.

Lika botas lika J:f, E:d

"En av min mors syskon var mycket sjuk en gång som barn och låg och ormade sig och fick aldrig någon ro. Min mormor kom då att tänka på att hon, när hon var med barnet, stött till en orm med en räfsa. Räfsan hade de kvar och morfar tog och skrapade av den och gav in barnet det han skrapat av. Och barnet vart bra."

Lika botas lika (ålskinn) E:d J:f

Är ett barn sjukt och inte sover om nätterna utan om dagarna, beror det på att modern under havandeskapet sett en ål, för en ål, han är stilla om dagen och rör sej om natten. Det som hjälper mot en sådan sjukdom är ålskinn."

"Får havande kvinna se en kar med "orma - tag" får barnet samma sjukdom som karens. Ja vet en människa, som var med barn och fick se en orm i en källa. Den fräste och spottade och hon blev skrämmd och barnet, hon fick, det hade sådana "orma - tag".

Källa J:f, P:d

"Till Älvstorp -- Erkestorp hette det nog - i Småland for

Dubblott

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 46

sid 47

ACC. NR M. 1950LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

de ofta långväga ifrån förr i världen. Där fanns det en källa som de offrade en slant i, när de hade ett sjukt barn med sej, Många hade inte de sjuka barnen med sej utan bara deras lintyg och dem lade de intill källan. Det fanns stora högar av lintyg där. Sen tog de vatten med sej hem till att bada barnen i. Intill källan hade skurit opp stora torvstycken. Under dom drog de barnen, för att de skulle bli bra.-- När ja var liten var de med mej där och ja vet många som varit där, när de var små."

sid 48

Påskveckan N:b

Blå måndag

Fettisdag

Dymmelonsdag

Skärtorsdag

Långfredag

Påskafton

"Fettisdag åt de förr fettisdagsbullar och det gör de visst än, men nu äter de bestämt bullar alla tisdagar i hela fastan, tror ja."

Långfredag gav de varandra stryk på sängen på morron.

Dymmelonsdag satte de påskklövar på varandra. Dessa bestod av en pappersstrut med en knappnål i. Ibland letade de reda på riktiga klövar. Att få en sådan på sig var ju så mycket försmädligare.

sid 49

Ibland kan man se något gult på marken. Det kallade de för bjärspy.

Majeldar. N:e

När ja var barn brände de aldrig majeldar, som de gör nu sid 51
för tiden.

X Midsommarstången stod oppe hela året om. Den var målad vit och röd. En gång om året målades den om. Dagen före midsommarafton togs den ned och kläddes. Kransar fästes på den medelst snören tre i varje krans. Kransarna trädde på stången som hållkakor på en krake. Nederst hängdes en stor krans och sen blev det mindre och mindre. Avståndet mellan kransarna var så stort att stångens vita och röda färg lyste fram emellan dem. I toppen satt en flagga eller vimpel och årtalet, målat på en lapp. Någon tvärså eller dylikt förekom inte. Midsommarafton gick dansen kring stången.

"De gamle talade om att "vafferafton" bar tranan ljus i säng, vad de menade med detta vet ja inte. Det var en gumma från Norra Vi, som talade om det för mig när ja va flicka. "Vafferafton" skulle en kampa i säng, kommer ja ihåg, sen ja var barn."

När det var kallt om julen, fick oxen dricka bäcka-vatten.
"vafferdån."

"Löv klädde vi med inne förr om midsommaren"

Förr var det en del som bredde ut lakan på gräset midsom-
marnatten . Den uppsamlade daggen kunde användas som jäst, sade
det.

"Midsommarvattnet" var sån kraft i så. Om en tog en handduk och
blötte de i en å eller så, och sen hade mjöl på den, så hade en
en så bra jäst sen, så.

Glömde de att så på ett ställe på åkern, fick de, som då bodde
på gården, stanna kvar där länge.

Man skulle aldrig ynka ett djur som skulle slaktas, för då
rann blodet inte av så bra och djuret dog inte så fort.

På svinhjärtat sitter ett par flikar, som de förr i värl-
den den kallade "olydningsöron" Dessa fick inte någon av kvinnor-
na skära bort, utan det skulle slaktaren göra. Och det skulle
ske så fort hjärtat tagits ut ur kroppen. ("Det fick ja jämt
göra, det gjorde aldrig min man när han slaktade, och det är
väl därför mina barn vart så olydiga.")

I svalget på alla djur sitter ett litet krokigt ben, långt
som en finger, på en gris; det kallade de för "talbenet". Om in-
te djuren hade detta ben i halsen, skulle de kunna tala, sade
de förr.

Barn skulle inte få äta ägg förrän de kunde säga "ägg".

Svinrumpan skulle inte barn äta, för då kunde de inte vä-
xa. Den åt gamla karar i allmänhet.

Slaktaren skulle alltid ha en ryggbit som betalning.

sid 53

sid 54

Man skulle inte salta ned något av djuret medan det ännu var varmt.

Det hände ibland att slaktaren skickade en pojke till någon av grannarna, för att han skulle be och få låna "rumpedraget". Pojken vart ju utskrattad både hos grannarna och hemma och tomhänd kom han förstäss hem, för rumpedraget var bara ett namn som hittats på utan att beteckna något.

Att hitta en hästsko ansågs lyckosamt.

När de höll på med att bygga Sunds kyrka, revs allt de hade byggt om dagarna ned om natten. De spände då ett par tvillingoxar för en stock och lät oxarna dra iväg vart de ville med den. Där de stannade, började kyrkan byggas, och det gick bra. Och där står den nu än idag.

"Det var inte tur om de byggt över troll. På ett ställe sa det, när en ko pissade, under lagårn: "Nu rinner det på mitt bord!" När de hörde det flyttade de lagårn."

"Bränne-Frigge" var en riktigt otäck människa.

En som hette Kalle Nilsson var med "Bränne"-Frigge" en gång ute och jagade. Nilsson berättade sedan, att medan de låg om natten var ett fint fruntimmer framme och blåste i "Bränne-Frigges" bössa och sen på dagen sköt "Bränne-Frigge" inte fel. Men det där fruntimret var inte så grant baktill, som det var framtill, för det såg ut som e "tröslåja"^{x)} i ryggen, sa Nilsson.
x(gammal, halvförmultnad stock i skogen.)

sid 55

sid 56

Ostergötland

Carl Lagerstedt

ID: 1011111111

ACC. NR M. 1950

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Jödre
1948 1949

"På en gård var det en hustru, som hade märkt att där fanns en tomte, som hjälpte henne att sikta mjöl. Hon ville visa sin tacksamhet och tog och sydde nya kläder åt honom. Men sen han fått dom, så siktade han aldrig mera, för han ville inte vänna till sina nya kläder."

sid 59

"Det var en gång en kar, som hade tre föstmör. De var bra var och en på sitt vis och han visste rakt inte, vem han skulle ta och gifta sig med. Men så tog han och hittade på ett sätt. Han la sej och låddes han var sjuk och kring sängen hade han lagt all möjlig bråte. Så kom en av fästmöra och skulle hälsa på honom. När hon kom in i stugan, så bad han henne om ursäkt för att det var så dant därinne och att, det låg så mycket bråte där. "Åh", sa föstmön, "det är väl inte värre än ja kan kliva över." Och så klev hon över och kom och satte sej hos fästman och pratade med honom. När hon hade gått så kom det en till av dom och med henne vart det lika dant. Men den tredje var det andra tag i. Hon gjorde vi ordning hos honom, så det vart fint och snyggt och sen satte hon sej att prata. Och den tog han och gifte sej med."

Da 1452

G S 1464
62

Aamé 1453

En kar som inte visste vilken av tre flickor han skulle ta och gifta sig med, gick först till den ena av dom och bad att han skulle få lite deg ur baktråget. "Jo, för alldel, det skulle han få, det satt mycket kvar i tråget. Sen gick han till den andra. Åjo, lite fanns väl kvar, fast hon skrapat tråget. Men

Saga Da

sid 61

ACC. NR M. 1950

den tredjehade inget att ge honom, för hon hade tvättat tråget och den tog han och gifte sig med."

"En riktigt galen historia har ja hört en gång. Det kom en kar in på ett ställe. Han sa, att han var från Gamle Byn." "Jaså, är han från Gamle Byn?" sa karn i huset, därifrån är ja också. Säg, hur är det med sjön där nu?" - "Jo, den har brunnit upp." - Men, hur är det med den stora stenen?" - "Jo, den pissade drängarna på, så den smalt." - "Men, hur gick det med den stora galten?" - "Jo, han vart skrivare." Och sen var det allt en hel hop galenskaper, men dom har ja glömt."

Friare-historia J:e

En kar var och skulle fria på ett ställe och dottern skulle gå ner till källaren och hämta dricka. När hon inte kom upp på en bra stund gick modern till henne. "Va står du här för och inte kommer upp med drickat för?" frågade modern. --"Åh, ja står och tänker på: Va ska första ungen heta?" - "Ja, det har du rätt i" sa modern och så ställde hon sej och fundera hon också. Om en stund måste fadern gå ner och se efter var de blett av. Och när han fick veta vad de stod därnere för började han också att fundera på vad första ungen skulle heta. Men friaren trodde de var tokiga och reste hem så den gången vart dottern utan".

"En kar var en gång hos en flicka, som han tänkt fria till. sid 63

Dubblätt

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 61

Saga ka

*Saga ka
1450*

Föräldrarna, de skrävade alldeles förskräckligt med, hur duktig deras dotter var och hur flitig hon var med att spinna särskilt. Friarn han tänkte, att han skulle väl pröva henne, han, så han tog, när ingen märkte det, skåpsnyckeln och satte i tutten på flickans spinnrock.-- Om åtta där, kom han tillbaka igen och då var det ett förfärligt väsen. Tänk, att skåpsnyckeln hade kommit bort och ingen människa kunde hitta den. De hade sökt som galningar. Men då gick friarn fram och tog ut nyckeln ur tutten och tackade och sa "ajö." På det stället hade han inget mera att göra."

En del mindre nogräknade människor brukade stjåla ved, från grannars vedbackar att göra bykaska av. På så sätt gick deras bykar bra men för grannarna gick det sämre.

Förr skar de med en kniv i mjölk, som lämnades ut, och en vattendroppe släpptes i den. Det kunde ju hända, att den som bar mjölken kom att gå där ett "odjur" såsom en "tuss" (varg), ett lodjur, en räv, gått över vägen, och det var inte bra.

Gavs en kaka bort och ingen av kakorna vid baket förut skårats, skar givaren alltid av en bit och smakade först.

III.

Vad Hanna i Bruket hade att berätta.

"De blev en gång inte tillreds att mjölka Urkon (Se Rääf

sid 63

(Sagor nr 1453)

sid 65

ACC. NR M. 1950

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Saml. o. ent. t.en besk. över Ydre I:30.) i tid och då sprack juvret och så kom Sommen till, har ja hört sägas."

Mjölkhurar var gjorda av spingestickor, som var brända i båda ändarna, och solvhankar. sid 65

"Liven" var en stortjuv, som stal från de rika och gav åt de fattiga.-- En gång mötte han en gumma. "Har I sett till "Liven", sa han åt henne. "Nää, det har ja inte och mej har han inte gjort varken gott eller ont," svarade gumman. Då tog Liven och satte en stake genom armarna på hennes tröja och sen ledde han henne långt ut i skogen och där fick hon stå med utsträckta armar. Och innan han gick stack han en tia i mun på henne och sa: "Nu kan I säga att I har träffat "Liven" och att han nu har gjort Er både gott och ont !" Ja, den där Liven har de många språk om."

"Förr i världen vakade de alltid och höll ständigt eld i spiseln så länge barnet var "henst", för de var rädda för att barnet annars skulle bli bortbytt av trollen.--På ett ställe satt karn i huset och vakade över barnet och över elden, men rätt som det var, så somnade han. Och när han vaknade så han att det var ett troll inne i stugan och det böjde sig ner över hustruns säng och la dit ett barn. Men det hann inte ta det andra för det märkte att karn hade vaknat och då gav det sej iväg. Men nu var det värsta att karn inte hade märkt vilket av barnen sid 67

som trollet hade lagt i sängen och de var precis lika, så det var omöjligt, att skilja dom åt. Men när de hade växt opp var det någon som hittade på ett sätt att ta reda på vilket av barnen som var trollets. De satte de båda flickorna till att baka. Och rätt som de stod och bakade kom en av folket på gården med en orm och kastade den på bakkbordet. "Hu!" skrek den ena flickan till och sprang baklänges. "Va, är du dum för, det är ju min far!" sa den andra. Och nu visste de ju vilken flicka, som var trollens. Och den skaffade de väl till rätta på något sätt sen, kan ja'tro.

"Ja har hört talas om en bortbyting. Han skulle ha haft toviggt hår och det stod opp som borst på honom".

Så länge barnet var odöpt hade de svavel strött på tröskeln.

"Om en sett något, ska en tuga med det, tills solen gått opp nästa dag."

"Förr i världen la de ner ormar och elände i trösklarna. Grannarna hos oss hemma vet ja hade en klok gubbe hos sej och han borrade i väggen och trösklarroch stod i. När min mor och jag kom in i lagårn -- vi hade varit borta ett tag-- hittade vi något konstigt i en av kornas krubbor. Det var som en fyrkantig vadmalslapp med påsatt som knappar av filt, som var något i; men vad det var, tog vi aldrig reda på."

sid 67

sid 69

När en ko hade kalvat, skulle kon själv först smaka mjölken.

Mjölken efter nykalvad ko skulle inte bäras bar, förrän de gjort råmjölkspannkaka för annars blev mjölken förtrollad.

Att en del människor ser mer än andra beror på att de äro födda på någon viss dag och timme, såsom söndag kl.12 eller på en torsdag.

En bonde hade märkt att hans häst reds av maran om nätterna, för när han kom ut i stallet om mornarna, var hästen alldeles uttröttad och det var så att svetten lackade av honom. Så en natt hörde bonden hur tjänsteflickan smög sig ut, och så en stund efter började hästen väsnas alldeles förskräckligt nere i stallet. Bonden gick då och såg efter om tjänsteflickan verkligen gått ut och det hade hon. Sen gick han ner till stallet, men med detsamma han öppnade ytterdörren slog dörren till gödselstacken igen. Han gick fram till hästen, som var röd och svettigt och orolig. Sen gick bonden opp, men innan han gick och lade sig var han och såg efter om pigan var inne än och då låg hon och sov.

Det var ett fruntimmer som ofta reds av maran. En gång såg hon, när maran hade lämnat henne, i ljuset från glöden i spiseln en granne, en skomakare, som gick ut från rummet.

ACC. N:R M. 1950LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kunde en kvinna skilja en groda från en orm, så att grodan var oskadd, så fick hon lätta barnsängar.

Det fanns bärplockare som soliga och vackra dagar sett trollens guld och silver ligga utlagt i högar i solen. sid 71

"En bonde gick det så rysligt framåt för. En natt la han sej på lur på logen. Då fick han se, hur en hel mängd tomtar kom och bar in rågax i logen till honom. Så var det en liten stackare, som bara rådde med ett enda rågax och han stönade rätt så bra. Då började bonden att skratta: "Vad är det där att stöna för, bara ett rågax !" -- "Du ska få för du stöna, du!" sa tomten och sen den dagen började det att gå utför för bonden och han vart till slut med alldeles utfattig."

Förr i världen brann alltid ett ljus hela julnatten.

Om på ett ställe, där mycket folk var samlat och pratet är i full gång, såsom på ett kalas, det helt plötsligt utan någon yttre anledning, blir alldeles tyst, kommer någon i familjen, där sällskapet är samlat, snart att dö.

n Julafton barrades förr på golvet.

Julafton satte alla i huset sina skor i en lång rad. Den vars skor på morron var vända, skulle dö nästa år. En dräng fick genom detta bruk och denna tro ett utmärkt tillfälle att göra sin matmor alldeles förtvivlad.

sid 73

"Kom en bort på julafton skulle en alltid fågnas med något: "Du ska la inte på ut mä jula!" sa de".

"Tumers -mässe-dan" skulle husets rättor sägas opp. Man skulle gå och titta i alla dörrar och säga, att nu var de oppsagda och så skulle man säga, till vem de skulle ge sig iväg.

"Bränne-Frigge" var en riktig trollgubbe. Han umgicks mycket med en som hette Rosengren. Honom, sa de, att han förtrollade de bössan för en gång. Han smorde med en sorts fett i pipan, och läste några bönor, ---Nu var det på det viset, att "Bränne-Frigge" gick till samma fruntimmer -- det var en mor och hennes dotter-- som Rosengren och Rosengren vart så arg på "Bränne-Frigge" att han ville slå ihjäl honom och en dag när "Bränne-Frigge" arbetade nere på en mosse gick Rosengren dit. Han försökte slå ihjäl honom med bösskolven, men det gick inte utan slog bara sönder bösskolven. Det var en stor flisa som gick loss. Då tog Rosengren fatt i en "ena kräggl" och slog ihjäl "Bränne-Frigge" med och sen gömde han honom under ris och bråte i skogen. Men flisan av bösskolven var han så o försiktig, att han inte gömde och det var tack vare den, som han blev fast sen."

Samma natt som gubben i Bruket dog, drömde en dotter till mej att ja sprang från ställe till ställe och överallt låg folk och sov. Ja nämnde inget om vad som hänt, när ja träffade henne nästa gång, utan hon talade bara om hur underligt hon drömt.

sid 73

sid 75

Men att hon drömde så där berodde nog på att jag på hela kvällen låg och tänkte på henne och önskade att hon varit hemma.

Det var så att ja på kvällen hade varit och sagt återbud till dom, som skulle skjutsa gubben till lasarettet, för gubben hade ble tt dålig. Sen gick ja hem och la mej. Då hörde jag som om någon hade gått omkring huset. Jag tänkte att det var gumman som ville mej något men inte ville knacka på då hon såg, att ja lagt mej, så ja såg ut, men där var ingen. Men på morron, sa gumman sen, hade hon varit nere men inte gått in. På morron gick ja opp för att se efter hur det var med gubben. När ja kom in så låg han död. Han låg som om han skulle rest sej ur sängen när han dog. Han hade inte varit död länge, för foten var redan varm, kände ja. Sen sprang ja från det ena stället till det andra och överallt låg de och sov, och jag ville inte gärna väcka dom. Det var alldeles som min dotter drömde. (Se vidare sid 218)

I Kullarp i Västra Ryd var det ett staket om en gammal ask förr. Det fanns rå så de fick inte störa stället där.

Om en havande kvinna såg en vådelä fick barnet ett märke på det ställe, som hon tog med handen på.-- En kringvandrande dalkulla -- "Dala-Greta" -- botade vådeläsmärken med vådeläskol och kvinnomjolk.

Fick ett barn ekse, hade modern stött emot en kyrkodörr. Botemedel: kyrkodörrs-skrap.

ACC. N:R M. 1950.....

Kom förr någon in och hälsade på alla de innevarande blev dock en kvinna som inte "gått i kyrke" förbigången. Aldrig tog någon en sådan kvinna i hand.

Ett barn skulle först klappa en hund, då fick det bra läkekött. Motsatt blev förhållandet om det först klappade en katt.

Fick det först ta i en höna, fick det också bra läkekött.

Finskor ansågos för mycket trollkunniga. Det berättades att en finska som varit inne på ett ställe, gjort så mjölkpannakakor dansat.

Hade ett barn ett något egendomligt läte, lades bröd på barnets bröst och en häst fick gå efter barnet och äta av brödet.

När en räfserska glömde en fläck, sade de andra på skämt, att hon snart skulle få barn. Sådana fläckar kallades "barsölsfläckar". (Barns-öls-fläckar) (1. "bas-öls-fläckar")

En gubbe de kallade för "Klämm" (han lär ha klämt ihjäl kattorna mot en gärsgård) gjorde död på hundar, katter och hästar. En person som han fick inte äta med samma skedar och på samma tallrikar som annat folk.

För en 40 år sedan var det några fina karar i Sunds socken, som slog sig ihop om att slakta hästar och sedan dessa gjorde det självera ansågs det sedan av många inte vara så förhatligt att slakta hästar.

Dubblott
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 77

sid 79

Havande kvinnor fick inte vara med vid slakt. Hade modern sett ett djurs dödskamp under havandeskapet, fick barnet fallandesjukan.

En person hade synnerligen fula och vanskapta ögon. Detta berodde på att modern under havandeskapet sett ögonen på en slaktad kalv och blivit skrämmd av synen, sades det.

Man skulle inte ynka djur som fördes till slakt, för då fick djuren en svår dödskamp.

Slaktade man vid nedan blev det ingen drygsel med köttet.

Träffade någon inte leden, när en fot skulle skäras av, fick han höra: "Du har ljugit, du"!

Ibland vid slakt skickades ett barn att låna rumpedraget. Käkbenen av får brukades av barnen till leksaker: "hästar eller "kor".

Ett ben vid tungroten på djuren gör, att de inte kan tala.

I hjärtat finns en del aflickar, som kallas "olydningsöra" Den som åt upp dem blev olydig.

Löpmagen = "vänstra"

Nätmagen = "kungshätta"

Bladmagen = "lasen"

Slakte-palten kallades en duktig palt, som slaktaren skulle ha.

ACC. N:R M. 1950

Hackade en fågel på rutan, "vänta de ut nån."

Skrek ugglan sitt: "Klä vitt! klä vitt!" skrek hon ut nån."

Havande kvinnor skulle inte vara närvarande vid dödsbädd, sid 82

Att en döende hade en svår döds kamp, kunde bero på att han låg på en fjäderkudde.

En människa fick inte dö, förrän hon fått bekänna vad ont, hon gjort.

Klockan stannades, när man började märka, att slutet var nära.

När döden inträtt, hängdes något för spegeln och gardinerna bands ihop nere vid golvet (så att det såg ut som ett timglas)

Man skulle inte klippa sina naglar på söndagar, för då fick korna "nagel i ögat."

Självspillingar kunde ta sjukdom med sig i graven. Inga andra.

Locket skulle ligga bredvid kistan, så länge hon var tom, för den döde skulle prova sin kista.

Självspillingar begravdes norr om kyrkan.

När någon kom in i ett likrum skulle han hälsa: "Guss fre!
"Go morron! eller "Go afton" o.s.v. på liket.

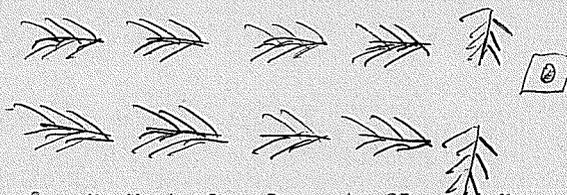
Dubblott
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 83

När de bar iväg med kistan, sparkades bockarna omkull eller också gick någon fram och lade omkull dem.

Förr bar aldrig släktingar vid begravning.

Vid sorgehuset smyckades med granar och granris. Topparna på granarna voro alltid avbrutna så att de pekade mot kyrkan. Grankvistarna på sidan av vägen var lagda så att toppen pekade åt kyrkan

Lade de inte grankvistarna så, "väntade de ut flera."

Bäres kistan snett, så att hon lutar åt höger, kommer nästa gång en kar i släkten att dö; åt vänster: en kvinna.

Vid bröllopgårdar restes "brudgranar"; kvistade och saklade granar på vilka endast en 4, 5 kransar sutto kvar på i toppen.

Mellan Sunds Bruk och Axfallsboda sprang förr en "repa-gubbe." Så kallades dens ande som i livet flyttat en gårdsgård för att därigenom utvidga sina ägor. En del sådana "repa-gubbar" brukar skrika: "rätt, orätt, rätt, orätt" och har ett bloss i ena handen och ett mtrep i den andra.

"Vafferdasaften" skulle man lägga sig medan det var dager, sid 85

så att inte tranan "kampade" med en, för den dagen bär tranan ljus i säng."

Sen Matthias kastat "den heta sten" i sjön, fräter det lika mycket underifrån som ovan från på isen, så sjöarna börja då bli farliga att gå på.

"Peter Katt
bär snö på sin hatt:
då blir det inte sommar,
fören Urbanus har vatt."

Tiburtius: första sommardån. Från den dagen brukade barnen få lov att gå barfota.

Första maj brändes eldar.

Dymmelonsdagskvällen sköts med bössor och i hål i björkstockar fylldes krut, som antändes. Den dagen for påskkärngarna till Blåkulla.

II b.

Vad Tilda i Bruket berättade.

När korna första gången på året släpptes ut, fick de gå över stål, svavel och ett bryne, som lades på tröskeln.

"Anders Fredrik i Mon" kunde lite trolldom. Han kunde bland annat läsa bort värk. Den som hade tandvärk fick peta

tänderna med en pinne, som "Anders Fredrik" lade under en sten och läste över. Han kunde också bota "flen" (ont i kornas djur; även i kvinnobröst.)

Om en ugglan kom och slog på ett fönster, betydde det dödsfall.

Om en döende hade en svår döds kamp, hände det ibland att någon gick ut och "ropa ut" en.

I Bränne i Horns socken hade bott en bonde som flyttat skälstenarna. Han hade ingen ro i graven utan sprang och lyste med ett bloss över åkrarna och gårdarna och drog en järnkedja efter sig. "Rätt, orätt, rätt, orätt" skrek han. Om en människa gick över det ställe, där han stannat på morron, blev hon mycket sjuk.

Låg en människa på dödsbädden och man såg att hon skulle själas, stannades klockan.

Förr brann ljus både dag och natt hos liket. Ofta brändes ljus i två stora kandelabrar av trä som stod vid likets huvud. Dessa ljus voro åtminstone tända kvällen före begravningsdagen.

En döende skulle inte ligga på fjäderkuddar. Det försvårade döds kampen.

En gumma, som hade stulit, fick en mycket svår döds kamp och hon kunde inte dö, förrän hon ur sängen tagit upp skäror

och yxor och hotspett och allt vad det nu var hon hade stulit.-
Det var alltid så, att var inte allt uppenbarat, så blev döds-
kampen svår.

En gumma, som aldrig betalt ordentligt för det spånads-
arbete andra utfört åt henne, fick en mycket svår dödskamp. Kort
innan hon dog, låg hon och nypplade och nypplade med fingrarna
, som om hon hade spunnit, och sade : Spåntutten ä dryger, spån-
tutten ä dryger."x)

De brukar säga, att de som haft en svår dödskamp är "olyck-
liga."

En präst sade, att han kunde se om en död människa var
lycklig eller olycklig. För att pröva honom förde några en le-
vandeskar i en kista till kyrkogården att begravas. Efter be-
gravningen frågade de prästen om "den döde" var lycklig eller
olycklig. "Jag kan inte finna honom vare sig i himmelen eller i
helvetet," blev svaret

Ser havande kvinna ett lik blir barnet blekt. Men hade så
illa inträffat, att hon fått se ett lik, skulle hon torka sig i
ansiktet med ett rött kläde. Då hade åsynen av liket ingen verkan.

Man skulle inte klippa naglarna om söndagarna.

"När min gubbe var död kom en granngumma här och bad, att

x) Se: Hyltén -Cawallius: Wärend och Wirdarne II: III

hon skulle få låta hans hand ta i ansiktet på henne så att han skulle ta hennes leverfläckar med sej i graven. Men det ville ja förståss inte, för då hade ja ju fått obehag om barnen fått veta det.

En annan gång hade den där gumman också kommit till ett ställe, där en gubbe var död. Hon hade en liten blombukett med säj och hon ville så hjärtinnerligt gärna, att de där blommorna skulle få ligga i kistan och de tog emot dem och la dem i kistan. Men när gumman hade gått tittade de lite nogare på buketten och då hittade de ett litet papper som var insmusslat ibland blommorna och som det låg avskurna liktornar i."

Till död, havande kvinna lades i kistan barnkläder, för det troddes, att hon i graven kom att föda barnet, och fanns då inte kläder till barnet, fick modern ingen ro.

Den döde kläddes förr också i strumpor och vita vantar eller handskar.

Ett spöke kan inte säga något förrän det blivit tilltalat.

Man skulle inte dricka mycket långfredag, för då fick man svettas så mycket till nästa långfredag.

Om sjukt barn fick gå på en självspilling --tre, eller kanske nio gånger fram och tillbaka -- blev det bra.

x("kryddblomsterkvast")

ACC. N:R M. 1950

Vid sorgehuset restes granar ofta så de bildade en ganska lång allé. Topparna hängde brutna.

När kistan bars bort sparkades bockarna omkull.

Den som, när begravningsföljet lämnade gården, gick sist, skulle först dö.

Förr användes istället för begravningskarameller bakelser i svart och vitt.

Vid bröllop förekom liknande bakelser i tött och vitt.

Förr var alltid begravningskalaset efter begravningen.

Tappade bruden något, blev äktenskapet fattigt.

Ett par "rediga" strumpor skulle "böнемålskärn" ha, förutom pengar och annat, i ersättning för besvären.

Förr drog de björk till brudens hem kvällen före första lysningsdagen -- kvällen före andra - förekom också. Och då gick det inte till som nu, utan de drog fram den så att ingen skulle märka det, förrän nästa dag, när de skulle öppna dörren. Då förekom inte som nu, att den blivande brudgummen var i sin fästmöns hem den där kvällen, utan det har blivit vanligt först på senare tiden, då "björkdragningen" brukar åtföljas av undfägning och dansgille.

När det har lysts första gången för ett par brukade man

Drubblot

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 93

sid 95

säga, att de ramlat utför predikstolen och brutit ett ben, andra gången två; tredje gången var de helbrädda igen. För att de skulle ha något "te stö sej va". skickade vänner och bekanta till den blivande bruden en dyna med en krycka och en käpp.

Brudgummens skjorta skulle bruden skänka men inte sy själv.

Före bröllopet var brudsvennen och hämtade brudgummen i hans hem för att beledsaga honom till kyrkan eller till bröllopgården, om vigseln skulle äga rum där. I brudgummens hem började då kalasendet med det s.k. "utrierölet". En av brudsvennernas uppgifter var att rida med förbud till bröllopgården, att nu kom brudföljet eller brudgummen, allt eftersom det var kyrkbröllop eller vigseln ägde rum i brudens hem.

Om bruden kunde laga så att hon fick se brudgummen innan han såg henne, fick hon husbondeväldet.

"Bröttma" kallades den som klädde bruden.

Att ha tån närmast stortån större än denna var för en flicka ett tecken på att hon, när hon blev gift, skulle få husbondeväldet. För en pojke betydde det, att han skulle komma "under toffeln".

En vaggvisa. (Se! Arwidsson III: sid 507)

"Lille Tulle köre vall
jag får lov å bli hemma.

Dubblett

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 95

sid 97

Lös en å bind en
svep en å bind en
Koppan står på linderot,
å mjölke lille Svaneros,
å ge den lille dricke!"

Det var en människa som hette Anna-Stina i Tollen , som lärde mej den visan. Hon sa, att det var en flicka och en pojke som gick vall å de hade varit sams å hade ett barn tillsammans. Å det var flickan som sjöng den där vaggvisan för den lille."

IV.

Vad Posta hade att berätta.

"Vi var några flickor, som "gick tyst" en midsommarkväll. Ja minns inte, hur det gick till, å ja minns knappt varför vi gick.

Gult på stubbar: "marspy".

"Det kan komma något på bröstet på en, när en ligger å so-
ver, så en knappt kan röra sej å inte andas. Det, är döda --
något från andevärlden. Gastar eller spöken kallar de det. Det
är när en sagt något om någon död, som en får det på bröstet.

Hönsfjädrar: svår dödskamp.

Det hände ibland för att "tjöa" varit mjölkade av mjölk-
harar.

När en ko kalvat och första mjölken bars in hade de alltid krukan under förklädet, för att mjölken inte skulle komma under bar himmel.

sid 100

Katten fick aldrig smaka råmjölkspannkakan.

När mjölk lämnades ut doppades en kniv i mjölken eller krukan hölls över elden, så att hon skulle bli ljum.

Ibland kan man höra en människa komma en stund, innan hon verkligen kommer. Den människan har "våle för sej." Därför kunde man få höra sådana uttryck som: "Jaså, de'va våle för dej! Jaså, kommer du nu."

"En skulle inte gå ut i bya julafton å juldan.

Kom någon bort julafton eller juldan skulle han fägnas. De skulle inte "gå ut me jula."

Till vänster om kyrkan begravdes självspillingar, "som lite avskrap förståss."

I b.

Vad skomakare Bäck hade att berätta.

"Gubben Karlsson härnere i Sandbäck berättade för mej en gång om en gubbe, som hette Lundkvist. Han bodde i Grensbo ovanför Vakta å var lite kvacksalvare.-- Nu är det så att Karlsson är från Ingatorps socken i Småland. Där bodde, när han var pojke, tatare, på en gård å de sålde kreatursmedicin så en dag

sid 105

skickade de bud efter Karlssons mor å ville prompt sälja medicin till henne. Men hon sa ifrån. Hon ville ingen medicin ha av dom. Då vart de arga å en tatarkäring sa, när Karlssons mor gick, att på årsdagen skulle de inte ha ett djur kvar i lagårn. Å sen den dagen fick de också otur med sina djur. Korna kastade, och sjuka och usla var de. Så när en ox dog och den andre börja att bli sjuk så for Karlsson far till Lundkvist, för han hade hört talas om honom. Å han sa åt Lundkvist: "Korna är sjuka å kastar, å en ox har de tagit skinnet av å den andre håller de på med." Å så bad han Lundkvist följa med till Ingetorp å det gjorde han. Å när de kom fram låg den andra oxen nästan död å dog gjorde han. Men nu gav Lundkvist honom, Karlssons far, det rådet, att så fort en ko hade kastat en kalv, skulle han ta ut honom och bränna honom på ett gärde å sen ta askan å strö i båsen. Å det hjälpte, för sen var det ingen ko, som kastade kalven mera.

I Hornsveds by var det ett bränneri på den tiden. Så när Lundkvist var hos Karlssons föräldrar kom brännmästaren dit. "Du har olovliga saker i ditt bränneri. Det är en butelj med något olovligt i," sa Lundkvist åt brännmästaren. "Vill du, ska ja följa med å leta reda på buteljen åt dej". Ja vet inte vad det var i den där buteljen, men det var väl en "spiritus" eller något sådant. Men Lundkvist ville brännmästaren, förståss inte ha med sej hem.

sid 105

sid 107

När Karlsson var pojke hade han en gång fått ett stolsben i ena ljumsken. Föräldrarna skickade honom till Lundkvist å hos honom låg han länge ända tills han blev bra. Då var det en dag, som det kom en dräng från Norra Vi. Han såg sjuk å lurvig å tuff-i sig ut. "Du är förgjord av kvinnfolk" sa Lundkvist åt honom. "Vill du se henne som har gjort det, ska du få," sa han åt honom. Ja, det hade drängen inget emot förståss. Han fick lägga sig på en säng. Så lade Lundkvist en handduk över ansiktet på honom. Sen gick han efter en stöpslev och smälte tenn i å tog en gammal stenskal å satte över ansiktet på drängen. Sen hällde han tennet i vattnet, som var i stenskalen. Å det var som en bild av en kärng å drängen såg, att det var en torpargumma, som bodde inte långt ifrån den gård där han tjänade. Se, den där kärngen hade en dotter å kärngen ville ha den där drängen till måg, men drängen bad Gud bevara sej för "den dålie". Men sen drängen varit hos Lundkvist, så vart han bra."

"Ja har hört talas om en gubbe som kunde förgöra hästar. Det var vid Forsnäs kvarn. Den där gubben var där med säd. Det där är ju många Herrans år eenså det var ju ett annat herrskap på Forsnäs då. Så när gubben var där fick mjölnaren se herrskapet komma å åka efter ett par fina å granna hästar på landsvägen. Mjölnaren visste ju att gubben lite av varje, så han sa åt honom: "Om du stannar hästarna, ska du få en halvspann råg av mej! Ja,

sid 107

sid 109

det skulle gubben göra, men skjutsen hade redan försvunnit bort i "lia", så gubben sa: "Vi ska väl gå uppåt lia å se hur det gick för dom." Å när de kom dit hade herrskapet gått av å gick å såg vad det kunde bero på, att det var lögn att komma längre. Å gubben gick fram och gick omkring hästarna å vagnen och pysslade. "Sätt Er på nu få vi väl se om det inte går," sa han åt dom. Å de satte sej opp å nu gick det bra å de körde iväg. Så när de kommit en liten bit, så vände sej herren om å skrek åt gubben: "Kom till mej i mårra ska du få en halvtunna råg." Så gubben han fick tre halvspann råg på det viset."

"Gubben i Bäckén var en gubbe som kunde stämma blod. En gång hade en stut i Graby förstört sej på en stake. Då skickade härads hövding Åstrand sin stalldräng till gubben i Backén. Han sa åt honom att kasta sej opp på hästen å rida de värsta han orkade. Å härads hövdingen stod med en klocka i handen å han hade sagt åt drängen att se på sin klocka när han kom fram. Å i samma stund som drängen kom till gubben å hade uträttat sina ärenden, så stannade blodflödet på stuten."

En bonde och "den dålie" skulle en gång "kampus" att säga namnen på tre sorters träd.

"Talle, tyre, fureträ," sa Skam. "Al, asp, ask," sa bonden; så han vann.

"Den dålie" skulle en gång arbeta "på kamp" med en skoma-

kare. Skomakaren han gjorde sej långa trådar, men Skam lurade han att göra korta. Så det gick alldeles på tåk för Skam.

Så skulle han en gång "kampus" med en skräddare, han ju kort tråd förståss, för för en skräddare är det ju lätt att byta tråd. Men Skam tog till så lång tråd, att han fick springa nästan en fjärdingsväg för vart stygn, han skulle ta. Men då gick Skam å satte sej på ett kyrktak, för att komma åt att ha lång tråd. Då kom det en bonde med häst å kärra å dom snärjde sej om å de följde med opp. Men dom knappade han intill. Då vart bara en liten knut, menade han. Det var inte vidare, så det fick vara."

"Ja hade en tid så dant med vårtor på händerna. Men så var det en gubbe, som ville hjälpa mej. Han tog ett äpple å skar det mitt itu. Sen gnodde han med delarna på vårtorna å så tog han fyra pinnar å satte ihop dom med. Det var kväll, när han gjorde det förståss, och så sa han att nu skulle varken sol eller måne få skina på äpplet. Å efter ett år var vårtorna borta. Då var äpplet bortruttnat, förståss."

"Min farfar var knekt å var med i rysk-finska kriget. Han var där i fem år. En knekt som hette Löv kände igen honom å han berättade, att en gång var han å farfar å någon till i Österby drängstuga. De söp å hade roligt, förståss. Så sa farfar att de skulle få skjuta på honom å de skulle inte träffa

*Östergötland
Jönköpings län*

Upph. Carl Rogerstål

ACC. NR M. 1950

Dubblett

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

honon, hur väl de än siktade. Å de slog vad om ett halvstop
brännvin med honon. Å, en tog å laddadenenbössa å siktade på
farfar å sköt, men haglen gick bara ut genom bösspipan. Sen föll sid 114
de ned på golvet. Så farfar han kunde mota bly",han. Men hade
det varit en annan metall hade haglen förståss gått fram."

"De sa att den dagen, som Karl den tolfte vart skjuten, så
felade det en knapp i hans rock. Han sa då: "I dag blir ja
skjuten." Å han blev'et också. Det hade förståss varit någon
å knyckt den å gjort en kula av den. De tror ju att det var eh
av hans egna män, som sköt honon."

En piga skulle, när hon kom för att tillträda en ny plats,
sätta sig på spiselhällen och äta opp en smörgås det första hon
gjorde för att hon sedan skulle trivas. *S. 115.*

Fästefolk skulle inte stå fadder.

Vilken är den fågel,
som ständigt vistas i luften;
blir han hungrig
äter han upp sju oxar i målet;
vingarna äro gjorda i eld
och hans like lever icke ?

Kyrktuppen.

V.

sid 119